

KORAI ÉPÜLETEK

LAMPERT RÓZSA

TORRE LITTORIA, MA TORRE BRANCA, SEMPIONE PARK

Gio Ponti a 20. század egyik legsokoldalúbb és legjelentősebb olasz építész, egy személyben még keramikus, színházi jelmeztervező, festő, egyetemi professzor, lapkiadó főszerkesztő, építésziroda vezető és mentor is, de legfőképpen zseniális dizájnér. A térbeliség és a nemes arányok értékeit az I. világháború alatti fogságában, egy venetói Palladio villában szívta magába. A 127 méter magas Pirelli toronyház nemzetközi sikeréig fő működési területe Milánó volt, a világ csak azután nyílt meg előtte, Európa és Amerika után akár egzotikus tájak felé is (Iszlámábád, Hong Kong). Ponti a fasizmus éveit közös építészirodát tartott fenn Giovanni Muzióval, később másokkal is, és csatlakoztak a Novecento mozgalomhoz. Szerencse, hogy ez a tény, és a milánói Sempione parkban, 1933-ban, az V. Triennale di Milano rendezvényre rekordidő, 2 és fél hónap, azaz 68 nap alatt felépített Torre Littoria megtervezése miatt nem kapott „stigmát” és pályafutása, a II. világháború után is töretlenül folytatódhatott, akár állami megbízásokkal is (pl. Stockholm, Olasz Intézet, 1958). 1936-ban az V. Triennáléra Milánó látványos együttessel készült, amelynek a centrumában Giovanni Muzio (1893-1982) Palazzo dell'Arte elnevezésű, kültéri installációkkal gazdagított, modern kiállítótere állt.

Ehhez csatlakozott, hasznos látványelemként, Gio Ponti 108,6 méter magas, karcsú és transzparens, lifttel és a tetején egy kicsi étteremmel, valamint kilátóhellyel ellátott, acélszerkezetű tornya. Sokan leszúrt lándzsához, felállított tollhoz, ceruzához hasonlítják és nem értik, hogy mitől áll meg kitámasztás nélkül. Kevesebben, főleg a Torre Littoria név miatt, a fasiszta hatalmi jelvényt, a vesszőnyalábot is felfedezni vélik alakjában. A modern építészet és a modern technika szerves összefonódásával kialakított torony gyors megépítése is igazi csoda. A Terniben ma is működő Dalmine csőgyár különleges, peremes, csavaros kötésekkel csatlakozó acélcsovei nélkül ez a bravúr nem lett volna lehetséges. Természetesen ehhez a versenyfutáshoz nagymértékben hozzájárultak Cesare Chiodi és Ettore Ferrari mérnökök, szerkezettervezők, valamint az építést irányító Angeli Bombelli Costruzione Metalliche Spa is. A könnyed és szellemes műalkotást szemlélve nehéz elképzelni, hogy szinte egyidős a klasszikus építészeti elemeket és formákat felvonultató, gazdagon díszített Milánói Főpályaudvarral (Ulisse Stacchini 1925-1931). A torony neve a háború után Torre del Parcóra változott, mostani nevét a Branca likőr társaság után kapta, mivel az 1972-ben lezárt torony és lift teljes szerkezeti felújítását ők finanszírozták. A Branca toronyból a fantasztikus panoráma 2002-től élvezhető újra.

Gio Ponti 2019-ben „visszatért” a Sempione parkba, a Triennale területére. Giovanni Muzio gyönyörűen felújított (Michele De Lucchi építész tervei szerint, 2010-2012 között) és modernizált Palazzo dell'Arte épületében, a XXII. Triennale di Milano keretében, a korábban szokásos tematikus időszakos bemutatók helyett, új és állandó Design kiállítás nyílt, amely Ponti leghíresebb tárgyaival, a Visetta varrógéppel és a szuper könnyű székkel kezdi Olaszország szemet gyönyörködtető 20. századi használati tárgyainak bemutatását.

CLINICA COLUMBUS-ROMEO-FACCANONI VILLA, VIA BUONARROTI 48.

Gio Ponti, aki a két háború között, tervről tervre folyamatosan kísérletezett Piacentini neoklasszikus érzékenysége és a Gruppo7 (Terragni) modern esztétikája között, a Clinica Columbus terveit 1939-ben már racionalista stílusban készítette, új munkatársakkal, Antonio Fornaroli, Eugenio Soncini mérnökökkel és Mario Donati orvosprofesszor szakmai koncepciójának segítségével. A feladat nagy kihívást jelentett a tervezőknek, mert a (19-20.) századforduló híres milánói építésének, Giuseppe Sommarugának egyik legszebb és leghíresebb szecessziós villáját kellett kórházzá alakítaniuk. A City Life és a Fiera Milano tözsomszédságában található, 1911-1913 között, Luigi Faccanoni építési vállalkozó számára épített, hatalmas kerttel körülvett, háromszintes, 30 szobás, színes kőburkolattal, stukkókkal, szobrokkal, kovácsoltvas rácsokkal gazdagon díszített luxus lakóépület elkészülte után gyorsan tulajdonost váltott. 1919-ben Nicola Romeo, az Alfa Romeo autógyár és márkanév megteremtője vásárolta meg, mert portellói gyára közel volt a via Buonarrotihoz, így a Faccanoni villa megvásárlása üzleti és kényelmi szempontból is jó vételnek számított. Közel húsz év használat után, halála előtt, az akkor már széles körben Romeo-Faccanoni villának hívták épületet eladta a Szent Szív misszionárius nővéreknek, akik a vásárlás után azonnal hozzákezdtek, még 1938-ban, egy klinika megvalósításához, a meglévő villában és a hozzá kapcsolódó bővítményben. Gio Ponti a tervezés megkezdésekor azonnal leskiccelte az általa ideálisnak tartott klinika alaprajzi elrendezését, melynek alap gondolatai a végleges tervben is visszaköszönek. Ellentétben Le Corbusierrel, aki nyilatkozataiban a „házat gyakran gépnek” titulálta, Ponti szerint egy épület akkor is lehet modern, korszerű, szép és kényelmes, ha emberléptékű és messzemenően figyelembe veszi a használók igényeit. Ezért két kardinális szempont vezérelte: Az első, hogy a különböző egységek funkcionálisan megfelelő helyre kerüljenek, ezért a betegszobák a jobb benapozás érdekében déli tájolást kaptak, lehetőség szerint balkonnal ellátva, a műtők a megfelelő izolálás érdekében középre kerültek, az északi oldalon. A logisztika, a beteg (szigorúan ügyelve a fertőző osztályok és ápoltak elkülönítésére) és látogató útvonalak, az ellenőrző, illetve tájékoztató pontok logikus szervezést és barátságos kialakítást nyertek, a közlekedő terek (lépcső, személyliftek, betegszállító felvonók, illetve ágyliftek) és a vezérlő rendszerek (fűtés,

víz és elektromos hálózat, klíma stb.) pedig súlyponti elhelyezkedést kaptak. Ponti számára rendkívül fontos szempont volt az is, hogy az épület megjelenése a betegek számára ne legyen kontraproduktív, elüssön a megszokott kórházi megjelenéstől, minél jobban hasonlítson egy lakáshoz, az otthoni környezethez. A közlekedő terek és betegszobák színvilága ezért lett változatos, színes, harmonizálva a kórház tereibe szinte beúszó kerti világgal, főleg a zöld különböző árnyalatait preferálva.

A Clinica Columbus is egyike Ponti azon alkotásainak, ahol Ernesto Rogers „a kiskanáltól a városig” mottóját követve, építészeti feladatának tartotta az összes berendezési tárgy, a környezet, a kert, a városi kapcsolatok megtervezését is. A háborús megszorítások ellenére sikerült a közlekedő és közös tereket, valamint a betegszobákat vigaszt és enyhülést nyújtó színes berendezéssel megtölteni, fából (főleg tölgy) készült bútorokkal, valamint puha, mintás textíliákkal ellátni. Ponti a szülészetben egy (plusz a kismama kísérőjének kanapé), a sebészetben kétágyas szobákat tervezett. Mindegyikhez tartozott wc és mosdó és két egymás melletti szobához közös, kádás fürdőszoba is. Igyekezett a maga által válogatott, legjobb minőségű anyagokat használni, linóleum, terranova vakolat, üvegtégla és burkolótégla, mázas kerámia stb. Figyelme kiterjedt a legapróbb részletekre is, a szobákban elhelyezett festmény reprodukcióktól kezdve az újszülöttek bölcsőinek formavilágáig, vagy a pergolák árnyékoló szerkezetének vásznáig (amelyeket korszerűsítés jegyében sajnos redőnyre cseréltek). Így a betegek gazdagon formált, ízléses és harmonikus terekben gyógyulhattak, az étteremben és a társalgókban, kandalló mellett ülve, beszélgethettek látogatóikkal. Ahogy Ponti remélte, az otthonos környezet a szülészet kismamáinak mindenképpen kellemesebbé, de a súlyosabb betegeknek is elviselhetőbbé tette az ott tartózkodást, kevésbé érezték magukat elesettnek. A meglévő villánál – amelyben minimális átalakítással az apácák rezidenciáját alakította ki – jóval nagyobb, négyemeletes, L-alakú új épületrészt úgy helyezte el Ponti, hogy az utcáról, a főnézetből a bővítés nem zavaró, alig érzékelhető, a villa három homlokzata intakt maradt. Az L-alakú szárny rendeltetés és építészeti formálás tekintetében két teljesen elkülönülő – szülészet és sebészet – részből áll.

A régi villa és a klinika között teljes a kontraszt, nincs dekoratív elem az új épületszárnyakon. A régi és új csatlakozásánál Ponti hangsúlyos, modern kialakítású nyaktaggal, amely egyben a klinika bejárata is, oldotta meg az összeköttetést. A szecessziós villa melletti szülészetnél az új szárny homlokzati megjelenése zártabb, kisméretű nyílászáró szerkezetekkel és pergolás teraszokkal. A villától távolabb lévő sebészeti részlegnél azonban már jobban felnyílik a kert felőli homlokzat, nagyobb méretű loggiák, teraszok és üvegfalak sorával. Ennek a megoldásnak praktikus oka is volt, a sebészet lábadozó betegeit, elősegítvén gyógyulásukat, guruló ágyaikban fekvé is ki lehetett vinni „a kertbe”, a nagyméretű teraszokra. A homlokzati falburkolatokon is tükröződik a különböző rendeltetés, világos, enyhén csillogó mázas kerámia a szülészetben és téglaburkolat a sebészeti részlegnél. Az építkezést sajnos a II. világháború megszakította, az épületeket, valószínűleg a gyárterületek közelsége miatt, bombatalálat is érte. A munka csak a háború után folytatódott.

A Clinica Columbust, amely Francesca Cabrini nővér által, az olasz emigránsok gyógykezelésére, 1894-ben New York-ban, megnyitott Columbus Kórház után kapta a nevét, végül is 1949-ben adták át rendeltetésének.

Funkciója, kialakítása, az ellátás és az épületek színvonala azóta is változatlan, csak a kert fái nőttek hatalmasra. A klinika kialakításánál Gio Ponti, a rendelkezésre álló dokumentumokban, mint tervezési vezérelvet, műemléki szempontot nem említ. Ennek ellenére sikerült a nagyléptékű bővítést példaértékűen megvalósítani, olyan alkotást hagyni az utókorra, amely a legszigorúbb bírálatok próbáját is kiállja. Megfelel – jóval az építése után kikristályosodott – legszigorúbb műemléki elveknek is. Nem véletlen, hogy az együttes, a szecessziós villa és Ponti magánkórháza, ma műemléki védelmet élvez.

Budapest, 2021. október 19.

/Lampert Rózsa/

